

КОСТІН Б. О., студент, НТУ «ХП»

КОЛЕСНІЧЕНКО А. С., канд. екон. наук, НТУ «ХП»

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах нестабільної економіки, зростання ризиків неплатежів та необхідності дотримання міжнародних стандартів фінансової звітності ефективне управління дебіторською заборгованістю стає одним із пріоритетних завдань менеджменту [1]. Високий рівень дебіторської заборгованості може призвести до дефіциту оборотних коштів, погіршення ліквідності та зниження платоспроможності, що негативно впливає на фінансовий результат і конкурентоспроможність підприємства. Саме тому розробка та застосування науково обґрунтованої методики аналізу є необхідною умовою для прийняття ефективних управлінських рішень.

Проблематика управління дебіторською заборгованістю, дослідження її облікових та аналітичних аспектів традиційно перебувають у фокусі наукових пошуків провідних учених, серед яких Бардадим М.В., Lei Y., Han S., Liu J., Adusei C., Preethi R., Костюнік О.В., Гуцаленко Л. Є., Хомик М. А., Майборода О. Є., Шепель Т., Кірейцев Г. Г. та інші. При цьому, незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, методичні підходи до обліку та аналізу операцій, пов'язаних із виникненням і коригуванням дебіторської заборгованості, потребують постійного удосконалення та адаптації до сучасних умов господарювання.

Прогнозування рівня дебіторської заборгованості є важливим елементом фінансового планування та управління ліквідністю підприємства. Дебіторська заборгованість безпосередньо впливає на оборотність капіталу, платоспроможність та фінансову стійкість, тому її динаміка повинна бути об'єктом системного аналізу та прогнозування. Основною метою прогнозування

є визначення очікуваного обсягу заборгованості на майбутні періоди для забезпечення своєчасного планування грошових потоків, оптимізації кредитної політики та мінімізації ризиків неплатежів.

Методологічною основою прогнозування виступають трендові моделі, які дозволяють виявити закономірності зміни показника у часі. Використання регресійного аналізу та розрахунок коефіцієнта детермінації (R^2) дозволяють оцінити точність моделі та її придатність для прогнозування. Високе значення R^2 свідчить про те, що побудована модель пояснює наприклад, понад 98% варіації фактичних даних, що робить її надійною для прийняття управлінських рішень. Окрім трендового аналізу, доцільно застосовувати методи екстраполяції, кореляційно-регресійні моделі та сценарний підхід, який враховує вплив зовнішніх факторів (економічні умови, зміни в кредитній політиці, поведінка контрагентів) [2].

Практичне значення прогнозування полягає у можливості своєчасного реагування на потенційне зростання дебіторської заборгованості, формуванні резервів сумнівних боргів та розробці заходів щодо прискорення її погашення. Це дозволяє зменшити ризики заморожування оборотних коштів, підвищити ліквідність та забезпечити стабільність фінансового стану підприємства. Таким чином, прогнозування рівня дебіторської заборгованості є не лише аналітичним інструментом, а й стратегічним механізмом управління фінансовими ресурсами.

Прогнозування рівня дебіторської заборгованості дозволяє оцінити її майбутній обсяг, проте для прийняття обґрунтованих управлінських рішень цього недостатньо.

Необхідним є розрахунок аналітичних показників, що характеризують швидкість обороту, структуру та ризикованість дебіторської заборгованості. Такі коефіцієнти дають змогу комплексно оцінити ефективність управління, визначити проблемні зони та сформулювати заходи щодо оптимізації фінансових потоків.

Методика аналізу базується на даних бухгалтерського обліку, регламентованих НП(С)БО, МСФЗ та іншими нормативно-правовими актами, та

передбачає комплексний підхід до оцінки її стану. На практиці це виражається у застосуванні системи показників, які дозволяють оцінити ефективність управління розрахунками з контрагентами, рівень ліквідності та фінансової стійкості підприємства [3].

Джерелами інформації виступають баланс підприємства, примітки до фінансової звітності та оборотно-сальдові відомості за рахунками 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 37 «Розрахунки з різними дебіторами». На основі цих даних здійснюється структурний, динамічний аналіз та аналіз строків погашення (рис. 1).

Першим етапом є структурний аналіз, який дозволяє визначити частку поточної, довгострокової, сумнівної та безнадійної заборгованості у загальному обсязі.

Рисунок 1 – Порядок аналізу дебіторської заборгованості

Другий етап – динамічний аналіз, що передбачає оцінку змін обсягу дебіторської заборгованості за кілька періодів для виявлення тенденцій. Третім етапом є аналіз строків погашення, який здійснюється шляхом групування заборгованості за термінами: до 30 днів, 31–90 днів, понад 90 днів. Це дозволяє оцінити рівень платіжної дисципліни контрагентів.

Важливим є аналіз структури активів через частку дебіторської

заборгованості в активах. Висока питома вага свідчить про значну концентрацію ресурсів у розрахунках, що може знижувати ліквідність підприємства. Додатково оцінюється частка простроченої заборгованості, яка вказує на рівень проблемних боргів. Її зростання вимагає формування резервів сумнівних боргів та перегляду кредитної політики.

Ці показники дозволяють комплексно оцінити:

- швидкість обігу коштів (показники оборотності та періоду погашення);
- структуру та ризики (частка простроченої, сумнівної заборгованості);
- фінансову стійкість (коефіцієнт покриття, співвідношення з кредиторською заборгованістю);
- концентрацію ризиків (індекс концентрації дебіторів) (рис. 2).

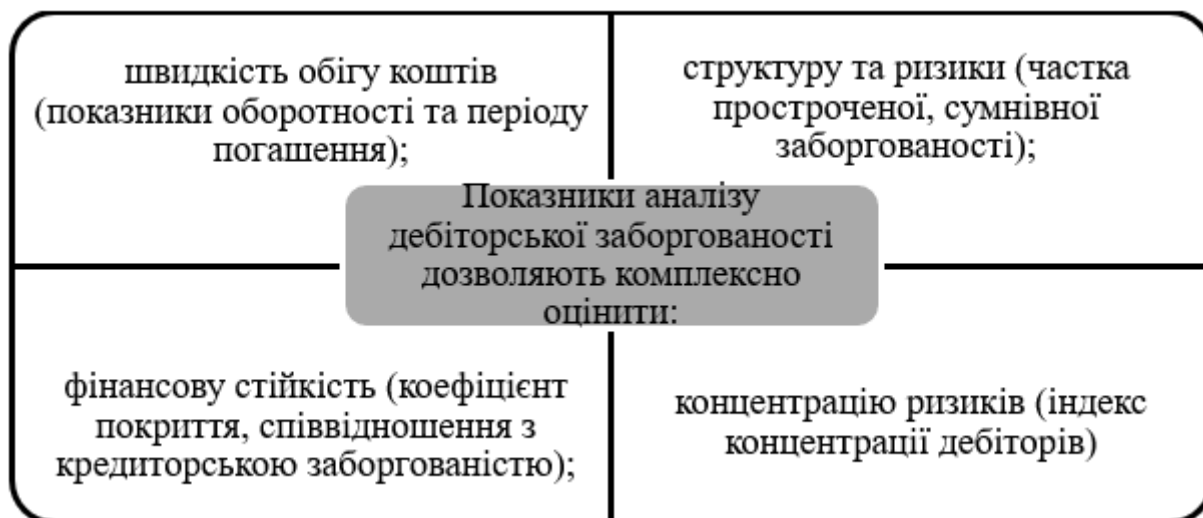

Рисунок 2 – Комплексний підхід до аналізу дебіторської заборгованості

Комплексне використання цих показників забезпечує всебічну оцінку стану дебіторської заборгованості, дозволяє виявити проблемні зони та сформуванню ефективну політику управління розрахунками. Результати аналізу використовуються для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації кредитної політики, формування резервів сумнівних боргів, планування

грошових потоків та оцінки фінансової стійкості підприємства.

Таким чином, методика аналізу дебіторської заборгованості є важливим інструментом у системі управління підприємством, що забезпечує своєчасне реагування на ризики та підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

Список літератури:

1. **Каховська О., Спіридонова К., Кірнос, О.** Особливості управління дебіторською заборгованістю в умовах кризи неплатежів. *Економічний простір*. 2023. №185. С. 54-58.
2. **Сабліна Н. В., Литовченко О. Ю.** Моделювання процесу управління заборгованістю в системі адміністрування фінансової діяльності підприємств. *Комунальне господарство міст*. 2022, том 2, випуск 169. С. 49–56. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27939> (дата звернення 18.10.2025).
3. **Булат Г. В., Гуменюк А. Ф.** Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. №278. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/41.pdf> (дата звернення 18.10.2025).

Бібліографія: *Костін Б. О., Колесніченко А. С.* Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / *Б. О. Костін, А. С. Колесніченко* // Дослідження та оптимізація економічних процесів : тези 22-ї Міжнар. наук.-практ. конф. «Оптимум-2025», 9–11 грудня 2025 р. / за заг. ред. Строкова Є. М. ; Нац. техн. ун-т «Харків. політех. ін-т» та ін. Харків : НТУ «ХПІ», 2025. – С. 181-185.